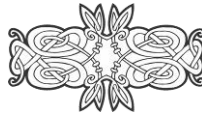

ЕКОНОМІКА І
УПРАВЛІННЯ НАРОДНИМ
ГОСПОДАРСТВОМ

ECONOMICS
AND MANAGEMENT
OF NATIONAL ECONOMY

УДК 502.33 : 332.72 : 631.11
JEL Classification Q15, R52

Ступень Роман

к.е.н., доцент кафедри землеустрою
Львівський національний аграрний університет
м. Дубляни, Україна
E-mail: romomas@ukr.net

РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ НА РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Анотація

Відсутність чіткої системи ринкового обігу сільськогосподарських земель провокує рейдерські захоплення в сфері землекористування. Особливе значення рейдерства проявляється в тому, що воно є одним з принципових проявів тінізації земельних відносин і виступає в якості поглинання землекористувань проти волі їх власника чи користувача. У зв'язку з цим, нелегальний перерозподіл прав власності на ринку землі за допомогою рейдерства негативно впливає на економічні відносини в сфері сільськогосподарського виробництва. Такий деструктивний вплив рейдерства на аграрний сектор економіки диктує необхідність розробки інструментарію, спрямованого на аналіз проблем рейдерства на ринку земель сільськогосподарського призначення з метою розробки ефективної політики щодо протидії та запобігання цьому явищу.

Досліджено теоретико-методичні засади запобігання рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення. Систематизовано чинники, що провокують розвиток рейдерства на ринку сільськогосподарських земель та здійснено їх групування за двома блоками: фінансово-економічні та організаційно-адміністративні. Обґрунтовано інструментарій запобігання та протидії рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення, а також запропоновані шляхи його вдосконалення, що дасть можливість залучення до обігу та реалізації ефективного перерозподілу земельних угідь, зважаючи на інтереси раціональних землекористувачів.

Обґрунтований інструментарій запобігання та протидії рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення ставатиме на заваді нецільовій експлуатації земель, а також формуватиме всі можливі передумови для збереження існуючого земельного потенціалу нашої країни. У цьому контексті також потребує подальшого ґрунтового дослідження системний підхід до формування зазначеного інструментарію, який передбачає удосконалення організаційно-правових та фінансово-економічних інструментів щодо протидії рейдерству, зважаючи на його характерні ознаки та існує соціально-економічне становище, що сприятиме формуванню та розв'язку дієвого механізму контролю рейдерських операцій на вітчизняному ринку земель.

Ключові слова: розвиток, інструментарій, протидія, рейдерство, запобігання, ринок земель, сільське господарство.

Вступ.

Сучасна трансформація та перерозподіл земельного фонду в поєднанні з інституціональними обмеженнями (мораторій на продаж сільськогосподарських земель) на ринку земель сільськогосподарського призначення, сприяли тінізації земельних відносин. При цьому відсутність чіткої системи ринкового обігу сільськогосподарських земель провокує рейдерські

захоплення в сфері землекористування. Особливе значення рейдерства проявляється в тому, що воно є одним з принципових проявів тінізації земельних відносин і виступає в якості поглинання землекористувань проти волі їх власника чи користувача. У зв'язку з цим, нелегальний перерозподіл прав власності на ринку землі за допомогою рейдерства негативно впливає на економічні відносини в сфері сільськогосподарського виробництва. Такий деструктивний вплив рейдерства на аграрний сектор економіки диктує необхідність розробки інструментарію, спрямованого на аналіз проблем рейдерства на ринку земель сільськогосподарського призначення з метою розробки ефективної політики щодо протидії та запобігання цьому явищу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У міру зростання практичного значення проблем рейдерства в системі економічної безпеки господарювання, збільшується і науковий інтерес до цієї проблеми. Загальнотеоретичні аспекти рейдерства досліджуються в роботах О.В. Бєлікова, А.А. Дорошук, А.О. Єфименка, Я.А. Жаліло, М.В. Трибуха, Ю.А. Хатнюка та ін. Важливу роль у розвитку вітчизняної науки і практики з питань протидії рейдерству на ринку землі відіграли праці таких учених, як: Н.О. Афендікова, О.В. Іванов, А.Г. Мартин, Т.А. Тишук. Незважаючи на доволі всебічну вивченість вказаних проблем, залишаються дискусійними питання розробки концептуальних особливостей рейдерства на ринку земель сільськогосподарського призначення, а також відповідного інструментарію протидії його розвитку.

Мета.

Мета статті полягає у дослідженні теоретико-методичних засад запобігання рейдерству та обґрунтуванні інструментарію протидії його розвитку на ринку земель сільськогосподарського призначення.

Методологія дослідження.

Методологічною основою дослідження є припущення взаємної детермінованості економічних процесів, що реалізується в синтезі аналітичних здобутків різних напрямів економічних досліджень. На цій основі застосовано методи та підходи класичної економічної теорії, інституціональної теорії, теорії земельної ренти щодо запобігання та протидії рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, для систематизації чинників, що провокують розвиток рейдерства на ринку сільськогосподарських земель застосовано системний підхід, метод аналізу та синтезу. Для обґрунтування інструментарію протидії розвитку рейдерства використано абстрактно-логічний та експериментальний методи.

Результати.

Визначальними особливостями земельних ресурсів як цілісного та виняткового об'єкта є їх територіальна лімітованість, постійність місця розташування, сталість та можливість збільшення господарських властивостей за умови їх збалансованого використання. Тож, на нашу думку, доцільним вбачається врахування у сфері законодавчого регулювання не лише характерних властивостей, але й ознак та деталей, притаманних економічним взаєминам у цій площині загалом.

У цьому аспекті формування та розвиток земельного законодавства, яке здійснюватиме ефективне регулювання існуючих та новосформованих суспільних взаємин у сфері землекористування, є однією із злободенних проблем, які постають перед державою. У разі відсутності належного інституціонального забезпечення подальше формування будь-яких відносин у сфері землекористування стає дуже малоімовірним не лише для діяльності відповідних суспільних інститутів, а й суспільства загалом [9, с. 178-179].

Принциповим моментом є те, що ринок земель сільськогосподарського призначення є комплексним поєднанням об'єктів економічних відносин, яке містить офіційний та тіньовий аспекти.

Офіційним вважається ринок, за якого земельні площі не мають жодних обмежень і з ними дозволено здійснення відповідних законодавчих операцій. За тіньового ринку земельні угіддя перебувають під низкою обмежень чи під заборону здійснення економіко-правових операцій. Поряд з тим, тіньові операції у цій сфері передбачають передачу земель в оренду, знесення архітектурно значимих об'єктів, протизаконне переведення земель сільськогосподарського призначення у землі, призначені під забудову тощо.

Визначальної уваги заслуговує функція ринку земель сільськогосподарського призначення, яка передбачає перерозподіл прав власності. Не акцентуючи уваги на законних шляхах такого перерозподілу, зосередимося на аналізі його тіньових форм (офіційні, напівзлочинні, злочинні), інструментів (інституціональні, економічні, силові) та важелів (корупційні схеми, залякування, погрози, фабрикування, зумисне банкрутство). Відмітимо, що як в офіційних, так і в тіньових формах перерозподілу прав власності ключовою зацікавленістю є економічний інтерес. Поряд з тим, особливістю рейдерства саме на ринку земель сільськогосподарського призначення є відсутність абсолютної або часткової зацікавленості до загарбаного бізнесу. Зазначимо, що чим більшою є кадастрова вартість землі, на якій знаходиться сільськогосподарське підприємство, тим ймовірнішою є вірогідність підвищеного інтересу до неї з боку рейдерських структур. Теж слід наголосити на вітчизняній специфіці, за якої кожна фаза здійснення операції вважається законною, реалізованою в межах діючого законодавства, проте на практиці – наслідком угоди є рейдерські дії.

Варто відмітити, що в процесі паювання земель колективних сільськогосподарських підприємств земельні масиви, що знаходилися у їх власності, було подрібнено на угіддя із усередненою площею близько 4 га, які передавалися у приватне володіння учасникам цих сільгоспідприємств. Такі заходи реалізовувалися, зважаючи на те, що кожною земельною площею користуватиметься безпосередньо її власник. Тому з метою забезпечення доступу до усіх подрібнених земельних угідь спроектували мережу польових доріг. Однак, як засвідчила практика, землевласники, угіддя яких знаходяться в межах земельного масиву, здебільшого не хочуть користуватися ними самостійно, віддаючи в оренду сільськогосподарським підприємствам. Тож польових доріг до відокремлених земельних площ фактично не існує і в дійсності вони використовуються в якості ріллі [8; 10; 11].

Поряд з тим, недотримання цілісної структури масивів земель сільськогосподарського призначення сформувало питання відокремленого землекористування, зокрема в межах масиву. Зазначене своєю чергою формує істотні шляхи для зловживань зі сторони недобросовісного власника чи користувача землі, яка якраз і знаходиться в межах такого масиву. Також у цьому ж контексті значні можливості виникають і для рейдерських атак, які скеровуються на формування «фальшивих» труднощів для власника чи користувача земельної ділянки з метою подальшого залякування, погроз та отримання фінансової чи іншої речової вигоди.

Окрім того, відсутність еколого-економічного обґрунтування перерозподілу земель призвела до подрібнення сільськогосподарських полів (рис. 1), у результаті чого 6,9 млн громадян (46,4% сільського населення) набули право на земельну частку, а 27 млн га сільськогосподарських земель передано у приватну власність, і, як наслідок, неефективного використання значної кількості розпайованих земельних ділянок.

За відсутності вільного обігу земель сільськогосподарського призначення на сьогодні не здійснюються заходи з консолідації земель, а процеси урбанізації призводять до подальшого подрібнення земельних ділянок та необґрунтованої зміни їх цільового призначення.

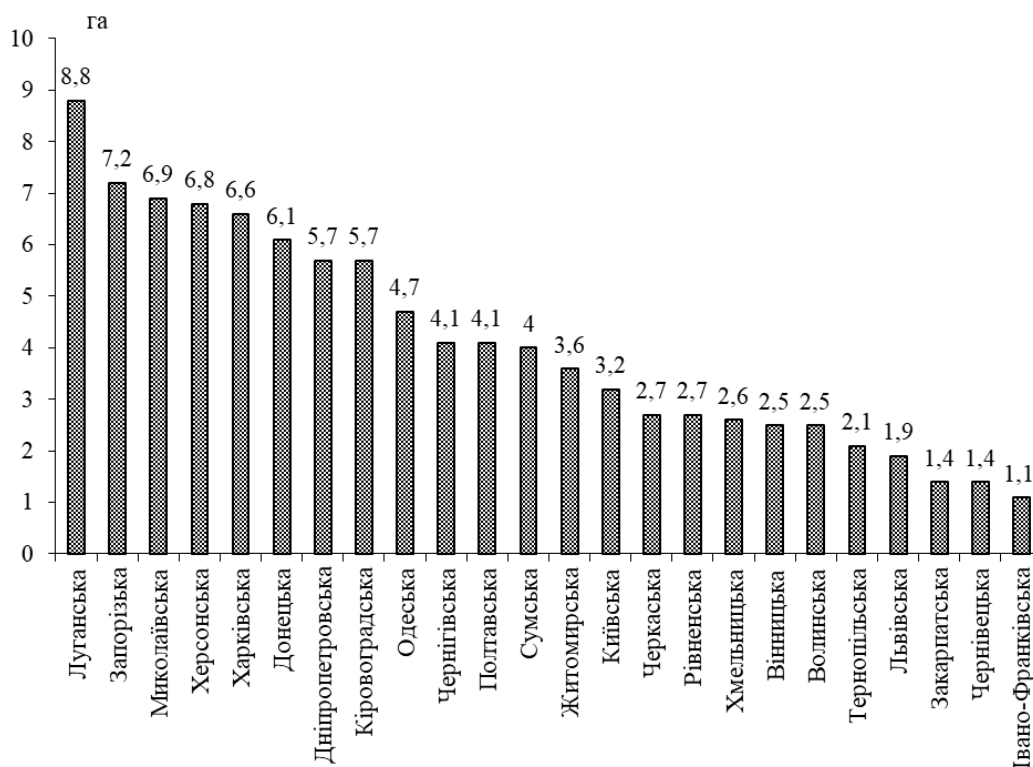

Рис. 1. Середній розмір земельної частки в розрізі регіонів України у 2017 році, га*
*Джерело: дані Держгеокадастру.

Однак, варто відмітити позитивні зрушення щодо законодавчого врегулювання проблем рейдерства на ринку земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, нещодавно був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні», який набирає чинності з 01.01.2019 р. [5]. Метою і основними завданнями цього Закону є створення ефективного механізму використання масивів земель сільськогосподарського призначення з метою запобігання рейдерству, а також вирішення проблеми колективної власності на землю. Основні постулати Закону передбачають на законодавчому рівні визначення правил використання масиву земель сільськогосподарського призначення, зокрема: надати орендарям земельних ділянок, розташованих у масиві, право надавати їх у суборенду орендарю іншої земельної ділянки у тому ж масиві, без погодження з орендодавцем, залишаючись відповідальним за виконання договору оренди; надати право землекористувачу, який використовує значну частину земель масиву, на одержання в оренду земель під польовими дорогами; надати право землекористувачу, який використовує істотну частину земель масиву (75% від загальної площі) на одержання в оренду (суборенду) інших земель масиву із наданням їх власникам (орендарям) інших рівноцінних земельних ділянок у тому ж масиві.

Зауважимо, що запропоновані заходи не передбачають об'єднання земель у загальноприйнятому розумінні. Дійсна консолідація земель в нашій країні ймовірна тільки у разі припинення дії мораторію на їх відчуження. Поряд з тим, зазначений механізм сприятиме

забезпеченню перспективи розв'язання переважної більшості наявних проблемних аспектів використання масивів земель сільськогосподарського призначення та набуде статусу певного запобіжника при недотриманні чи порушенні прав і законних інтересів власників та користувачів землі.

Визначальною особливістю є те, що держава з її відповідними інститутами та інституціями реалізують першочергову функцію організації і виконання формального соціального контролю шляхом застосування відповідного інструментарію, до якого належать як законодавчо-правові інструменти для зменшення рейдерських атак, так і економічний та соціальний інструментарій [3]. Окрім того, державні інститути та інституції також володіють важелями впливу та зростання ефективності соціального контролю рейдерських дій, який реалізовується недержавними громадськими організаціями, спілками тощо.

Розповсюдження рейдерських операцій на ринку земель сільськогосподарського призначення передбачає низку тінювих та злочинних схем, згідно яких землевласників чи землекористувачів позбавляють права власності або користування землею, зачіпаючи їх інтереси та порушуючи законодавчо встановлені норми. Поряд з цим, головними причинами розповсюдження рейдерських операцій є недосконалість системи реформування земельних відносин, яка реалізовувалася в межах економічної політики держави. Досліджуючи ключові етапи цього реформування, наголосимо, що здійснювані трансформації у сфері землекористування були сформовані через призму існуючих політичних ідей та скеровувалися на певні перетворення у колективному використанні земель.

Виходячи з вище викладеного запропоновано систему чинників, що впливають на розвиток рейдерства на ринку сільськогосподарських земель (табл. 1).

Таблиця 1

**Сукупність чинників, що провокують розвиток рейдерства
на ринку сільськогосподарських земель***

Група чинників	Сутність та умови чинників
Фінансово-економічні	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність ефективного землевласника за результатами реформування земельних відносин; • земельні ресурси виступають привабливим об'єктом рейдерських атак оскільки є базисом сільськогосподарської діяльності; • позиціонування рейдерства, як високоприбуткової підприємницької діяльності, що має напівлегальний статус; • високий попит на родючі українські землі; • високий рівень прибутковості, швидка окупність витрат у вітчизняному аграрному секторі економіки; • відсутність ефективно діючого економічного механізму протидії рейдерства на ринку сільськогосподарських земель
Організаційно-адміністративні	<ul style="list-style-type: none"> • наявність інституційних пасток при реформуванні земельних відносин; • недосконалість нормативно-правового забезпечення формує корупційні та тінюві схеми в сфері земельних відносин; • висока частка адміністративного впливу обумовлює передумови корупційності; • відсутність ефективних організаційно-правових інструментів запобігання та протидії рейдерству; • низький рівень інформативного забезпечення та юридичної грамотності сільського населення в сфері транзакцій та земельних угод

*Джерело: систематизовано автором на основі [1; 6].

Економічна складова системи контролю рейдерства на ринку земель сільськогосподарського призначення теж доволі недієва, передусім, через реалізовані державою заходи у цій сфері, які скеровуються лише на часткове розв'язання окремих проблемних ситуацій щодо управлінської системи інституту приватної власності. Адже держава майже не торкається основної причини, яка викликає рейдерство, – розбалансованість системи перерозподілу земель, відповідно і прав власності на земельні ділянки, та активів загалом. Своєрідний блок заходів щодо

контролю рейдерства за нинішніх умов сформували доволі визначальні методи – управлінський тиск відповідних органів державної влади на рейдерські структури з метою координації їх діяльності у напрямі формування вигідних суспільно-економічних відносин. Проте, такий адміністративний тиск перешкоджає забезпеченню продуктивної роботи земельного ринку та ринкової економіки загалом.

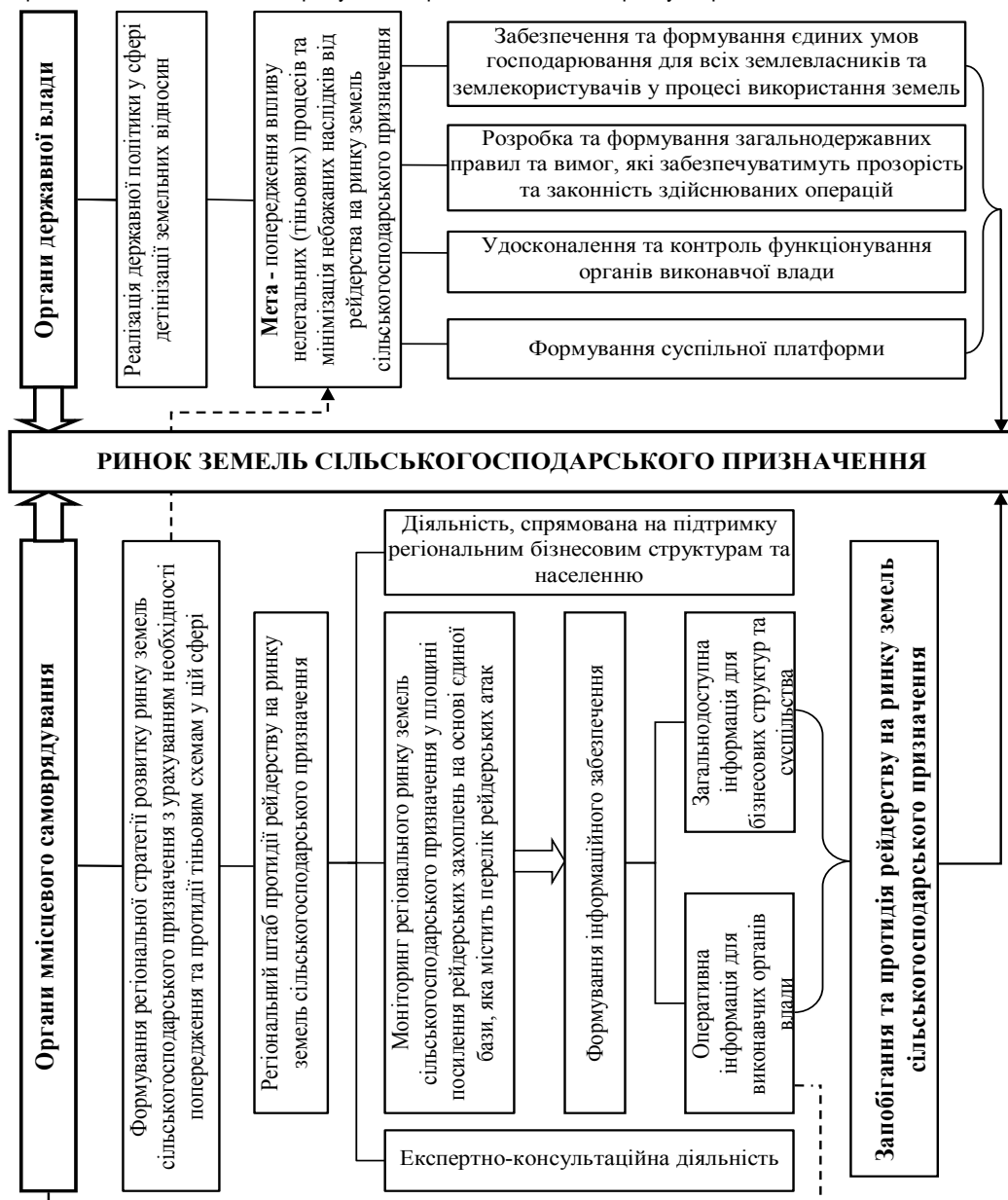

Рис. 2. Інструментарій запобігання та протидії рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення*

*Джерело: удосконалено автором на основі [2; 4; 6; 7].

Зважаючи на існуючі схеми тінізації у сфері економічних земельних відносин, виняткової уваги потребує розробка механізму протидії корупції на ринку земель сільськогосподарського призначення, як своєрідного імпульсу рейдерства. Тобто, на нашу думку, нині вкрай недостатньо розвинути організаційно-економічний інструментарій взаємодії державних та регіональних органів влади у сфері регулювання земельних відносин, який створює базис для формування низки проблем, що своєю чергою справляють істотний вплив на функціонування відповідних важелів щодо захищеності майнових інтересів на всіх управлінських рівнях, спонукаючи до розвитку рейдерських операцій у процесі реалізації земельних відносин.

Загалом, з метою запобігання та протидії рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення, пропонується інструментарій з поетапною реалізацією політики залежно від рівня управління (державного, регіонального, місцевого), яка направлена на реалізацію превентивних заходів (рис. 2).

Таким чином, розв'язання питань щодо запобігання та протидії рейдерству на ринку земель сільськогосподарського призначення шляхом застосування відповідного інструментарію дасть можливість залучення до обігу, а також реалізації ефективного перерозподілу земельних угідь, зважаючи на інтереси раціональних землекористувачів. Тим самим зазначений інструментарій ставатиме на заваді нецільовій експлуатації земель, а також формуватиме всі можливі передумови для збереження існуючого земельного потенціалу нашої країни.

Висновки і перспективи.

Загалом, можна зробити висновок, що тільки системний підхід до формування інструментарію, що передбачає удосконалення організаційно-правових (системне поліпшення та узгодження нормативно-правово забезпечення, правових практик, а також результативності роботи державних органів у правоохоронній сфері) та фінансового-економічних (зростання рівня захищеності агропідприємств від захватів рейдерів, покращення загальної ситуації в економічній сфері, перебудова чинного порядку перерозподілу підприємницьких активів) інструментів щодо протидії рейдерству, зважаючи на його характерні ознаки та існуюче соціально-економічне становище, в межах якого з'явилося і поглиблюється рейдерство, а надто останні його прояви і напрями розвитку, у системному взаємозв'язку із визначеною виразною та непорушною державною позицією щодо рейдерства, сприятиме формуванню та розвитку дієвого механізму контролю рейдерських операцій на вітчизняному ринку земель.

Список використаних джерел

1. Афендікова Н.О. Протидія рейдерству на ринку землі в контексті забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Агросвіт*. 2015. № 13. С. 28–32.
2. Беліков О.В. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення. *Юридичний журнал*. 2007. №4. С. 105–109.
3. Дорошук А.А., Трибуха М.В. Система регулювання рейдерства в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2011. № 1. С. 170–176.
4. Мешков С.А., Сергеева Г.А. Организационно-институциональные аспекты мониторинга противодействия рейдерству в сфере использования земельных ресурсов. *Социально-экономические явления и процессы*. № 4. 2013. С. 175–177.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України № 2498-VIII від 10.07.2018 / Відомості Верховної Ради України. 2018. № 37. С. 12.
6. Сергеева Г.А. Роль государства в обеспечении экономической безопасности национального хозяйства в земельно-ресурсной сфере в рамках противодействия рейдерским захватам. *Социально-экономические явления и процессы*. № 5. 2013. С. 173–175.
7. Тищук Т.А., Иванов О.В. Напрями детінізації ринку землі в Україні. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2011. № 4. Т. 1. С. 166–171.
8. Ходаківська О. В. Земельні відносини у сільському господарстві: стан, проблеми та перспективи

розвитку. *Землепорядний вісник*. 2015. № 7. С. 18–22.

9. Чудовська В.А. Розвиток системи планування раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 4. С. 177–182.

10. Шарий Г.І., Дубіщев В.П. Методичне забезпечення формування та розвитку інституту ринку землі в Україні. *Економіка і регіон*. 2017. № 1. С. 64–69.

11. Ciaian P., Kancs d'Artis, Swinnen J., Herck K., Vranken L. Institutional Factors Affecting Agricultural Land Markets. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2012. 22 p.

Статтю отримано: 28.07.2018 / Рецензування 02.09.2018 / Прийнято до друку: 21.09.2018

Roman Stupen

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Land Management
Lviv National Agrarian University
Dublyany, Ukraine
E-mail: romomas@ukr.net

DEVELOPMENT OF INSTRUMENTS TO COUNTER RAIDING ON THE AGRICULTURAL LAND MARKET

Abstract

The lack of a clear system of market turnover of agricultural land provokes raider seizures in the field of land use. Of particular importance raiding manifests itself in the fact that it is one of the principal manifestations of the shadowing of land relations and acts as a takeover of land use against the will of its owner or user. In this regard, the illegal redistribution of property rights in the land market, through raiding, has a negative effect on economic relations in the field of agricultural production. Such a destructive impact of raiding on the agrarian sector of the economy dictates the need to develop tools aimed at analyzing the problems of raiding in the agricultural land market in order to develop effective policies to counter and prevent this phenomenon.

The theoretical and methodological foundations of preventing raiding in the agricultural land market are investigated. The factors that provoke the development of raiding on the agricultural land market are systematized and grouped into two blocks: financial and economic, organizational and administrative. The toolkit for preventing and counteracting raiding in the agricultural land market has been substantiated, and ways to improve it have been proposed, which will make it possible to attract to the circulation and implement an effective redistribution of land, taking into account the interests of rational land users.

The toolkit for preventing and counteracting raiding in the agricultural land market is getting in the way of the untargeted exploitation of land, and will also form all possible prerequisites for preserving the existing land potential of our country. In this context, a further detailed study of the systematic approach to the formation of the specified toolkit, which envisages the improvement of organizational, legal, financial and economic tools to counter raiding, taking into account its characteristics and the existing socio-economic situation, also requires the development and development of an effective control mechanism for raider operations. in the domestic land market.

Keywords: development, tools, counteraction, raiding, prevention, land market, agriculture.

References

1. Afendikova, N.O. (2015). Protydiia reiderstvu na rynku zemli v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky [Opposition to raiding in the land market in the context of ensuring economic security of the national economy]. *Ahrosvit* [Agrosvit], 13, 28–32.
2. Bielikov, O.V. (2007). Reiderstvo v Ukraini – realii sohodennia [Raiding in Ukraine - the realities of today]. *Yurydychnyi zhurnal* [Legal Journal], 4, 105–109.
3. Doroshuk, A.A., & Trybukha, M.V. (2011). Systema rehuliuвання reiderstva v Ukraini [The system of regulation of raiding in Ukraine]. *Ekonomika: realii chasu* [Economics: time realities], 1, 170–176.
4. Meshkov, S.A., & Sergeeva, G.A. (2013). Organizatsionno-institutsionalnye aspekty monitoringa protivodeystviya reyderstvu v sfere ispolzovaniya zemelnykh resursov [Organizational and institutional aspects of monitoring countering raids in the use of land resources]. *Sotsialno-ekonomicheskie yavleniya i protsessy* [Social and

Economic Phenomena and Processes], 4, 175–177.

5. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vyrishennia pytannia kolektyvnoi vlasnosti na zemliu, udoskonalennia pravyl zemlekorystuvannia u masyvakh zemel silskohospodarskoho pryznachennia, zapobihannia reiderstvu ta stymuliuvannia zroshennia v Ukraini : pryiniaty 10 lyp. 2018 roku № 2498-VIII. (2018, July 10). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 37, 12.

6. Sergeeva, G.A. (2013). Rol gosudarstva v obespechenii ekonomicheskoy bezopasnosti natsionalnogo khozyaystva v zemelno-resursnoy sfere v ramkakh protivodeystviya reyderskim zakhvatam [The role of the state in ensuring the economic security of the national economy in the land and resource sphere as part of countering raider seizures]. *Sotsialno-ekonomicheskie yavleniya i protsessy* [Social and Economic Phenomena and Processes], 5, 173–175.

7. Tyshchuk, T.A., & Ivanov, O.V. (2011). Napriamy detinizatsii rynku zemli v Ukraini [Directions of shadowing of the land market in Ukraine]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy. Ekonomika, sotsiologhiia, pravo* [Strategy of Ukraine. Economics, sociology, law], 4, 1, 166–171.

8. Khodakivska, O.V. (2015). Zemelni vidnosyny u silskomu hospodarstvi: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku [Land relations in agriculture: the state, problems and prospects of development]. *Zemlevporiadnyi visnyk* [Land Bulletin], 7, 18–22.

9. Chudovska, V.A. (2016). Rozvytok systemy planuvannia ratsionalnogo vykorystannia ta okhorony zemel silskohospodarskoho pryznachennia [Development of the system of planning of rational use and protection of agricultural land]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia* [Balanced Nature Using], 4, 177–182.

10. Sharyj, G.I., & Dubishhev, V.P. (2017). Metodychne zabezpechennya formuvannya ta rozvytku instytutu rynku zemli v Ukraini [Methodical method for shaping the development of the institute of land in Ukraine]. *Ekonomika i region* [Economics and Regions], 1, 64–69.

11. Ciaian, P., Kancs, d'Artis, Swinnen, J., Herck, K., & Vranken L. (2012). Institutional Factors Affecting Agricultural Land Markets. Brussels, Belgium, Centre for European Policy Studies.

Received: 07.28.2018 / Review 09.02.2018/ Accepted 09.21.2018

